

Estudi etnogràfic sobre el nivell de cooperació en un equip de bàsquet infantil

Ethnographic Study of the Level of Cooperation in a Children's Basketball Team

JOAN ARUMÍ PRAT

MONTSE MARTÍN HORCAJO

Departament de Ciències de l'Activitat Física
Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya (Espanya)

Autor per a la correspondència

Joan Arumí Prat
joan.arumi@uvic.cat

Resum

El repte d'aquest estudi etnogràfic és mostrar el nivell de cooperació que es va anar creant en un equip de bàsquet masculí al llarg d'una temporada competitiva. En l'article es descriu com s'ha estudiat la cooperació des de la psicologia esportiva per després, des d'un paradigma constructivista, estudiar-la com un procés de comunicació que es va construir a través de la interacció entre els membres de l'equip. Per analitzar aquest procés de comunicació es parteix d'un perfil d'entrenador que vol promoure la cooperació i amb aquest objectiu utilitza tècniques d'aprenentatge cooperatiu per tal que els seus esportistes participin en les xerrades preparat, de la mitja part i postpartit. Amb les dades obtingudes de la gravació de veu de les xerrades es realitza una categorització de les intervencions dels membres de l'equip i els resultats mostren que al llarg de la temporada la responsabilitat i l'avaluació de l'equip augmenten i disminueixen les habilitats socials negatives. L'estudi es planteja un segon repte que és mostrar el procés comunicatiu que hi va haver a l'equip i, per aquest motiu, s'escull representar les dades a través de l'escriptura de narratives. La cooperació és un procés dinàmic, maduratiu, contextual i complex, i representar els resultats en format narratiu permet mostrar el procés de construcció.

Paraules clau: cooperació, competició, bàsquet, entrenadors, etnografia

Abstract

Ethnographic Study of the Level of Cooperation in a Children's Basketball Team

The challenge of this ethnographic study was to show the level of cooperation built up in an under-14 male basketball team during one competitive season. The article starts by describing sports psychology studies on cooperation, and then goes on to study it from a constructivist paradigm as a communication process which is constructed through team members' interaction. In order to fully analyze this communication process we began with the profile of a coach who wants to promote cooperation and to that end uses cooperative learning techniques to encourage their players to actively participate in the discussions that take place before, during and after the games. With the data collected by recording these discussions we categorized players' interactions and the results show that over the course of the season the responsibility and the assessment of the team increase and reduce negative social skills. The study tackles a second challenge which is to show the communicative process that took place in the team and for this reason we chose to represent the data through writing narratives. Cooperation is a dynamic, developmental, contextual and complex process and representing the results in a narrative format makes it possible to display the construction process.

Keywords: cooperation, competition, basketball, coaches, ethnography

Introducció

Aquest article mostra diferents aspectes que permeten avançar en una millor comprensió de la cooperació en un context competitiu a partir de l'estudi de la comunicació verbal d'un equip de bàsquet masculí de categoria infantil. A través d'un estudi etnogràfic es mostra com els jugadors i l'entrenador, que veu els seus esportistes com a agents actius i entén el coneixement com

una conseqüència d'un procés social, construeixen un nivell de cooperació amb l'objectiu d'assolir el màxim de victòries en la competició.

Per comprendre el significat de la cooperació que hem assumit en aquest article cal revisar les recerques prèvies en aquesta temàtica per, tot seguit, explicar la nostra proposta i detallar l'estudi etnogràfic.

La cooperació esportiva: recerques prèvies i proposta de redefinició

La cooperació en l'àmbit esportiu ha estat estudiada principalment des de la psicologia esportiva. En les propostes de Garcia i Vicens (1994, 1995), Garcia et al. (2006) i Olmedilla et al. (2011) s'hi estableixen dues tendències bàsiques de cooperació: la disposició de cada jugador a cooperar de manera incondicional i la tendència a cooperar de manera condicionada a la consecució dels seus objectius. Tots aquests autors estableixen un model conceptual de cooperació esportiva, elaboren un qüestionari per avaluar-la i el passen a una gran quantitat de futbolistes que es troben en competició. En aquests treballs la cooperació s'estudia com una variable més en un grup esportiu i s'analitza des d'una metodologia quantitativa tal com s'ha realitzat en d'altres factors d'un equip esportiu com el clima motivacional, l'autoestima, l'ansietat (Mora, Sousa, & Cruz, 2014), la cohesió o l'eficàcia col·lectiva (González et al., 2013).

La nostra proposta de redefinició de cooperació que tot seguit presentem ens porta a entendre-la des d'un punt de vista global i complex, com un procés dinàmic, maduratiu i contextual que es construeix a través de la comunicació. Com explica Sennett (2012) la cooperació és una habilitat que requereix saber escoltar, comportar-se amb tacte, trobar punts d'acord, gestionar les desavinences... i és a través d'aquestes habilitats dialògiques que es construeix la cooperació. Aquest procés de comunicació l'entenem emmarcat dins d'una programació d'ensenyament i aprenentatge que l'entrenador utilitza com un mitjà per tal que els seus esportistes cooperin entre ells amb l'objectiu final de guanyar més partits.

Des d'una investigació qualitativa on es ressalta la importància que l'activitat sigui situada en un context i on es subratlla la naturalesa socialment construïda de la realitat (Denzin & Lincoln, 2012) afrontem l'estudi de la cooperació. Per començar hi ha dos aspectes essencials que tot seguit detallarem i que determinen que l'equip cooperi: el primer és el perfil professional de l'entrenador que promou la cooperació i el segon és l'estratègia metodològica utilitzada per aquest entrenador.

L'entrenador que promou la cooperació

L'entrenador és el protagonista i qui ha de guiar el procés de construcció de la cooperació de l'equip. Per

aquest motiu és important que assumeixi aquesta visió i tingui en consideració la veu i les opinions dels esportistes. Diversos autors (Balagué & Torrents, 2005; Fraile, 2004; Graça & Mesquita, 2006; Martens, 2002) han descrit un perfil d'entrenador que acompanya l'esportista, que li permet prendre decisions, que l'escolta, que aprèn d'ell i resolen problemes i conflictes conjuntament sorgits en l'entrenament i la competició. Aquests autors defensen un perfil d'entrenador que veu els esportistes com agents actius en el seu aprenentatge i, per contra, s'allunyen d'un model tradicional o autoritari que veu l'esportista com un agent passiu i dòcil, limitat a rebre i executar les instruccions de l'entrenador i sense poder participar en el seu aprenentatge.

En aquest treball, la figura de l'entrenador que vol promoure la cooperació es situa sota la perspectiva constructivista d'orientació sociocultural que parteix d'autors com Vygotski (2000). Aquesta teoria del coneixement té una concepció de les persones com agents actius en la construcció del seu propi coneixement. Ara bé, aquest procés de construcció no és aïllat sinó que és social i està situat en un context cultural i històric determinat (Coll & Onrubia, 2001; Cubero, 2005; Delval, 1997; Edward & Mercer, 1987). Sota aquesta perspectiva s'entén el llenguatge i la comunicació com una eina que els nens i nenes utilitzen per a la creació de significats i la construcció de la realitat (Bruner, 1988; Cubero, Cubero, Santamaría, Saavedra, & Yossef, 2007). El que vol l'entrenador que promou la cooperació és que el grup construeixi la idea d'equip utilitzant la comunicació com una eina. La cooperació és específica d'un context, en aquesta recerca és un context esportiu i competitiu, i s'orienta a un procés de comunicació que tot l'equip va construint. L'entrenador per tal d'anar edificat i conduint la cooperació cap a un procés comunicatiu necessita de la utilització d'estratègies metodològiques a partir de l'aprenentatge cooperatiu que tot seguit expliquem.

De l'aprenentatge cooperatiu a la cooperació

L'entrenador és la figura clau per tal que els membres d'un equip participin activament, es comuniquin i cada vegada puguin anar construint nivells més alts de cooperació. Per provocar l'aparició d'elements cooperatius en l'equip l'entrenador pot utilitzar múltiples tècniques i estratègies didàctiques. Una d'aquestes estratègies, molt utilitzada en l'àmbit escolar i

que parteix de la perspectiva constructivista que hem comentat en l'apartat anterior, és l'aprenentatge cooperatiu. Aquesta estratègia consisteix en l'ús didàctic d'equips reduïts d'estudiants en què s'utilitza una estructura de l'activitat que assegura i potencia al màxim la participació equitativa i la interacció simultània entre ells, amb la finalitat que tots els membres d'un equip aprenguin els continguts proposats, cadascú al màxim de les seves possibilitats i aprenguin, a més, a treballar en grup (Johnson, Johnson, & Holubec, 1999; Kagan, 1992; Pujolàs, 2008; Pujolàs i Lago, 2011). Algunes evidències empíriques mostren que l'aprenentatge cooperatiu té avantatges sobre les metodologies tradicionals basades en el treball individual i competitiu (Johnson & Johnson, 1997, Pujolàs, 2008). Autors com Dyson (2001), Dyson, Lineham i Hastie (2010) i Velázquez (2012) constaten aquests avantatges per promoure l'aprenentatge motor i el desenvolupament d'habilitats socials en l'alumnat.

L'estratègia de l'aprenentatge cooperatiu que utilitza un professor a l'aula i que en aquest estudi es traslladarà a un entrenador, requereix de la presència de cinc condicions bàsiques que Johnson i Johnson (1997) i Johnson, Johnson, & Holubec (1999) van determinar que eren les següents: *a)* La interdependència positiva: cada membre del grup aprèn a dependre de la resta del grup mentre treballen junts per completar una tasca; *b)* la responsabilitat personal: establir la responsabilitat individual de l'alumne cap a una conducta apropiada, cap a la implicació de la tasca i cap a la consecució dels seus objectius; *c)* interacció estimulant cara a cara: Johnson i Johnson (1997) diuen que és l'encoratjament i la facilitació dels mutus esforços per produir, completar i assolir tasques per tal d'aconseguir els objectius del grup; *d)* Habilitats interpersonals i de petit grup: l'alumnat ha d'aprendre habilitats socials necessàries per a una col·laboració d'alta qualitat i motivar-los per utilitzar-les, i *e)* La valoració del grup: l'efectivitat del treball d'un grup està influïda per les reflexions que s'hi efectuen.

Així doncs, l'entrenador que vol promoure la cooperació utilitzarà tècniques d'aprenentatge cooperatiu per situar la cooperació en un procés comunicatiu que es construeix dins l'equip i on hi hauran d'aparèixer les cinc condicions bàsiques que hem definit. Sota aquesta lògica no es van trobar estudis previs amb un plantejament semblant en l'àmbit esportiu i competitiu. A continuació es concreten el disseny i el desenvolupament de la recerca.

Mètode

Aquesta recerca qualitativa s'emmarca dins d'un paradigma constructivista. Segons Denzin i Lincoln (2012) aquest paradigma pressuposa una ontologia relativista i en aquest sentit la recerca pretén mostrar que l'esport, i en concret un equip de bàsquet, es viu des de realitats molt diferents. També pressuposa una epistemologia subjectivista en què l'investigador i els investigats cocreen i construeixen el significat de la cooperació en un equip a través de la comunicació. El personal investigador a l'inici de la recerca desconeixíem el significat de la cooperació en un equip i al llarg d'una temporada i a través de les interaccions amb els membres de l'equip vam avançar en la comprensió d'allò que representa la cooperació en un equip esportiu. Aquest nou coneixement es crea a partir d'un conjunt de procediments metodològics naturalistes ja que la investigació va ser d'orientació etnogràfica i l'estratègia utilitzada per a la recollida de dades fou l'observació participant, i aquesta fou d'implicació màxima com expliquen Del Rincón, Arnal, Latorre i Sans (1995) perquè un dels investigadors era, a la vegada, l'entrenador de l'equip.

Tot seguit es detalla el disseny i procediment de la recerca que va tenir dos objectius amb dues fases diferenciades. La primera fase va tenir com a objectiu analitzar la comunicació i el nivell de cooperació d'un equip masculí de bàsquet infantil. I l'objectiu de la segona fase va ser mostrar la cooperació d'un equip de bàsquet com un procés dinàmic, maduratiu, contextual i complex.

Disseny i procediment

Aquest estudi es va realitzar en un equip de bàsquet d'11 nois nascuts l'any 1998. L'equip masculí Infantil formava part d'un club de la ciutat de Vic i competia en la seva categoria territorial, promoció organitzada per la Federació Catalana de Bàsquet. L'equip entrenava tres cops per setmana seguint una programació setmanal de continguts tècnics i tàctics realitzada per l'entrenador i competia els dissabtes.

Per obtenir les dades relacionades amb la cooperació es van enregistrar, amb una única gravadora de veu Philips Voice Tracer digital recorder DVT 1000 i situada a la banqueta del vestidor o bé a la banqueta dels partits, les xerrades que feien els jugadors i l'entrenador abans del partit, durant la mitja part i després del partit. Les gravacions es van realitzar

Trimestre	IPT	RI	RE	HS+	HS-	AVI	AVE	Total
1r	14	24	27	9	56	6	44	180
2n	40	81	120	35	48	7	63	394
3r	25	73	91	6	36	28	65	324

Taula 1. Resultats per trimestres de la categorització de les frases dels membres de l'equip

durant tota la temporada 2011-2012 i es va obtenir informació d'un total de 23 partits. L'entrenador orientava les xerrades pre-partits en relació als continguts tècnics i tàctics treballats durant la setmana i en les xerrades de la mitja part i post-partit combinava la utilització de tècniques d'aprenentatge cooperatiu amb intervencions on la llibertat i espontaneïtat en la comunicació dels membres de l'equip tenia molta presència. Un cop obtingudes les dades a partir de les transcripcions de les xerrades, que es van realitzar directament de les gravacions i per un únic transcriptor, es va iniciar la primera fase del procediment de recerca.

Primera fase: anàlisi i resultats de la comunicació i el nivell de cooperació

A partir de les transcripcions de les xerrades al vestidor es va realitzar un procés de categorització seguint els passos que explica Ruiz (2007). Agafant com a unitat de registre les frases que deien els membres de l'equip es van classificar en quatre categories creades a partir de les condicions bàsiques de l'aprenentatge cooperatiu i dels comentaris dels jugadors. Les frases que deien els membres de l'equip podien fomentar o no la cooperació des de diferents punts i per aquest motiu es van detallar les característiques de cada categoria:

Categoria d'interdependència positiva de tasques (IPT): s'hi classificaven frases causals i condicionals que expressessin dependència entre jugadors, d'un jugador cap a l'equip o de l'equip cap al jugador. Per exemple: "Si jo agafo el rebot tu podràs sortir en contraatac".

Categoria de responsabilitat: aquesta categoria es diferenciava entre individual (RI), quan les frases eren en primera persona del singular on s'identificava responsabilitat respecte a accions tècniques i tàctiques a realitzar,

com per exemple: "Jo he de defensar fort". I la responsabilitat d'equip (RE) quan les frases eren en primera persona del plural, com per exemple "hem de atacar més ràpid".

Categoria d'habilitats socials: aquesta categoria es diferenciava entre habilitats socials positives (HS+) i negatives (HS-). Les frases positives eren d'ànim i de motivació cap a un company o l'equip, per exemple: "Vinga, hem d'anar forts!". Les frases incloses dins de la categoria d'habilitats socials negatives expressaven menyspreu o queixa cap a adversaris, companys o àrbitre, com per exemple: "l'àrbitre estava comprat" o "els altres eren uns tontos".

Categoria d'avaluació: diferenciada entre individual (AVI) i d'equip (AVE). Aquestes frases havien de fer referència a valoracions posteriors a una acció realitzada de manera individual o per tot l'equip. Per aquesta orientació autocrítica aquest tipus d'oracions es donaven sobretot en les xerrades post partit. Com exemple d'avaluació individual podria ser: "en aquella jugada he perdut la pilota" i com exemple d'avaluació d'equip: "hem fallat en les línies de passada".

La categorització de les frases dels membres de l'equip es va analitzar a partir dels tres trimestres que conformen una temporada (setembre-desembre, gener-març i abril-juny). Els resultats de totes les frases expressades al llarg de la temporada per tots els membres de l'equip dividides per trimestres van donar unes primeres i globals conclusions que van ser les següents:

1) La dificultat que a l'equip apareguessin frases lligades a la interdependència positiva de tasques (IPT) i a les habilitats socials positives (HS+), tot i l'augment en el segon trimestre per la realització d'activitats dirigides a aquesta habilitat. 2) L'augment al llarg de la temporada de frases relacionades amb la responsabilitat individual (RI) i d'equip (RE). 3) L'augment de l'avaluació individual (AVI) i d'equip (AVE) al llarg de la temporada. 4) La disminució al llarg de la temporada de les frases relacionades amb habilitats socials negatives (HS-).

Aquesta anàlisi de la comunicació i del nivell de cooperació de l'equip simplificava el procés comunicatiu que hi havia hagut a l'equip i no permetia realitzar una representació complexa del què havia passat en la cooperació de l'equip. Amb aquest repte la recerca va entrar en la segona fase del procediment de recerca.

Segona fase: mostra de la cooperació d'un equip de bàsquet com un procés dinàmic, maduratiu, contextual i complex

Per trencar amb les categories establertes en la fase anterior i buscar la complexitat del procés seguit, es va realitzar una anàlisi fent èmfasi en les històries que havien passat a l'equip. Seguint autors com Bruner (1988), Bolívar (2002) i Pérez, Fuentes i Devís (2011) en aquesta anàlisi l'investigador busca una narració que construeixi la realitat a partir de dades significatives tot creant històries que continguin les seves pròpies formes d'anàlisi i representació. A partir de les conclusions realitzades a la primera fase s'escriuen narratives que mostren com les condicions bàsiques de la cooperació (la interdependència positiva de tasques, la responsabilitat, les habilitats socials i l'avaluació individual i d'equip), havien progressat al llarg de la temporada.

Per crear aquesta narració, tal com explica Richardson (2000, 2001), és bàsic que com a investigadors entenguem l'escriptura com un mètode de recerca que mostri una realitat reflexiva. La decisió que prenem com a investigadors de mostrar els resultats en format narratiu, en lloc d'un format més quantitatiu i classificat per categories, busca el repte de mostrar una realitat que és múltiple, fragmentada, parcial, contextual i en canvi constant, el que comporta que en moltes ocasions resulti contradictòria i paradoxal però no per això menys real, o menys mereixedora de ser analitzada. Les narratives permeten mostrar dos aspectes interessants: 1) El procés comunicatiu seguit per l'equip i 2) Trencar amb la dicotomia socialment construïda entre cooperació i competició, entenen la cooperació com un procés de comunicació i la competició com una situació objectiva d'enfrontament motor tal com l'entén Parlebas (2001).

En el pas que hem realitzat com a investigadors des de les conclusions de la primera fase a l'escriptura de les narratives s'han inclòs tres passos analítics que, com expliquen Markula i Denison (2005), s'extreuen de les dades: 1) La descripció de l'entorn: en les narratives es descriuen els esdeveniments que van passar i qui hi estava involucrat, 2) La interpretació: les narratives inclouen determinar perquè algú actua d'una determinada manera i per aquest motiu hi ha reflexions dels investigadors. 3) L'explicació: s'hi consideren les àmplies implicacions, tensions o raons que té la gent per actuar d'una manera o altra tenint en compte el context. En

aquest sentit l'explicació també es realitza a partir de reflexions dels investigadors.

Tot seguit, en l'apartat de resultats, s'exposen les narratives acompanyades de les idees bàsiques que es volen expressar.

Resultats: la representació de les dades a partir de narratives

Els resultats d'aquesta recerca es representen en nou narratives que mostren el procés de construcció de la cooperació de l'equip de bàsquet infantil masculí al llarg de la temporada. L'estructura de les narratives segueixen una seqüenciació temporal i estan organitzades des del començament de la temporada fins al final. Un aspecte a ressaltar és que els diàlegs al vestidor són l'eix central dels relats per mostrar que la cooperació s'orienta a un procés de comunicació que tot l'equip va construint aquests es produeixen entre tots els jugadors i són conduïts per l'entrenador (*Manel*).

Per aquest article hem seleccionat de les narratives finals tres parts que considerem molt significatives per exposar les característiques de la cooperació. En aquesta primera narrativa, que hem titulat *Paraules d'abans i de després*, volem mostrar que la cooperació depèn del context i del moment en què es dona. La comunicació dels jugadors i de l'entrenador canviava totalment si era una xerrada prepartit o postpartit.

Avui és el primer partit de la temporada i em vull sentir un entrenador cooperatiu. Entro al vestidor amb la idea que els nois parlin de tot allò que hem treballat a la pretemporada:

Manel. Avui només vull que fem un resum d'aquest mes de setembre. Què hem fet? Què hem treballat?

Hi ha un rebombori i torno a intervenir.

Manel. D'un en un. En Biel diu fintes. L' Ignasi diu el contraatac...

Mateu. Bot llarg en el contraatac.

Roc. 5 oberts i fer passades fortes i tenses.

Carles. Tres carrils al contraatac.

Toni. Triple amenaça i portar l'atacant cap a la banda.

Que content que estic. Les paraules de l'equip han estat tranquil·les i responsables. Un cop acabada la xerrada hem fet el crit de guerra i hem sortit a jugar. Després del partit hem tornat al vestidor. Hem perdut però quan els nois han començat a parlar no em podia creure què estava escoltant:

Manel. Hem perdut. Algú té alguna cosa a comentar?

Xevi. Són uns subnormals.

Biel. Felicitar l'àrbitre perquè no sé on ha pogut aconseguir el carnet.

Carles. Els reis li han passat el títol i a més són uns guarros.

Mane. Així no millorarem, eh?

Mateu. Ells han fet el doble de faltes i a nosaltres ens han expulsat l'Ignasi.

On eren les paraules de responsabilitat individual del començament del partit. On havien anat a parar? La competició canviava el discurs dels nois? No m'ho puc creure! Les paraules d'abans no tenen res a veure amb les del final.

En la part inicial de la temporada i en les xerrades postpartit apareixien de manera molt reiterada les habilitats socials negatives. El menyspreu i la queixa eren molt habituals i aquest tipus de comunicació va desorientar a l'entrenador.

La següent narrativa titulada *On és? La busco i no la trobo* se situa quan l'equip porta uns quants partits i l'entrenador expressa la sorpresa d'adonar-se que la cooperació no es troba en el simple fet de voler ser un entrenador cooperatiu o en l'aplicació de l'aprenentatge cooperatiu sinó en les paraules dels nois. Unes paraules que canvien segons el moment, que ha d'estar atent per escoltar-les i que ha de procurar que en un procés de maduració canviïn al llarg de la temporada.

Avui hem perdut. Només començar la xerrada els nois acusen l'àrbitre de la derrota però sort que en Julià, el més madur, m'ajuda a posar un toc de seny:

Julià. Però no ha estat culpa de l'àrbitre, ens hem despiatat.

Manel. Us recolzo una mica amb l'àrbitre ja que algun cop s'ha equivocat.

Biel. És que no es pot jugar així, tio.

Ignasi. Que vagi a pitar els preminis.

Manel. Sabeu què és l'autocrítica?

Biel. Matar l'àrbitre.

Manel. Matar l'àrbitre no val. Què podíem haver fet millor?

Ignasi. L'àrbitre s'ha passat.

Carles. És que ho hem fet tot bé.

Manel. Ho hem fet tot bé? I així com és que no hem guanyat el partit?

Julià. Hem fallat molts passes que eren fàcils.

Biel. El final que et vagin fotent òsties te'n canses.

On és la cooperació en tot això? Prepotència, revenja, menyspreu... Estic desorientat però em ressonen les paraules d'en Julià. Ell, en el mig del mar de retrets i queixes diu: "Però no ha estat culpa de l'àrbitre ens hem despiatat". I més tard afegeix: "Hem fallat molts passes que eren fàcils". S'allunya dels crits per acostar-se a la responsabilitat i a l'autocrítica. Tinc esperança!!

Seguint amb el procés de maduració de la cooperació la narrativa final pertany a un dels últims partits de la temporada. En aquell moment la responsabilitat i l'avaluació ja s'havien anat instaurant a l'equip i eren capaços d'assumir errors. La narrativa *l'espurna als ulls* retrata un moment molt significatiu en què l'entrenador cospa la responsabilitat individual en els ulls d'un dels jugadors:

Hi ha temps mort. Els nois seuen a la banqueta, jo m'ajupo davant d'ells i tinc en Quim cara a cara quan diu:

Quim. Jo tenia el 5.

Manel. Què passa?

Mateu. Que es queda el 5 i no el pot aturar i el 13 no se'l vol quedar.

Manel. No ens podem passar tot el període parlant de qui defensa a qui.

Julià. Tu Quim tens el 13.

Hi ha un ball de números i de responsabilitats que no m'hi acabo d'aclarir. Ha quedat clar, però, que hi ha un jugador, el que ens ha fet els últims 4 punts de contraatac, que ha estat ben sol i no ha tingut defensor. Al final pregunto:

Manel. A veure, qui defensava el 13? ens ha fet molt mal, qui l'agafava?

Mateu (i altres). En Quim!

I mentre veig que en Quim abaixa el cap i assumeix, també veig una espurna a dins dels seus ulls. Se li neguen els ulls perquè li sap greu haver fallat en la seva responsabilitat. Quan veig la seva espurna em desorienta: És en Quim? El de la broma constant? El despreocupat? Veig en l'espurna la pena d'haver fallat.

La primera fase del procediment de recerca va permetre analitzar la comunicació de l'equip i l'evolució de les diferents categories al llarg de la temporada però la seva representació quantitativa no permetia mostrar la complexitat de la cooperació. La decisió de realitzar la representació narrativa es fonamenta en poder descriure, interpretar i explicar les dades i així exposar situacions que els investigadors vam considerar molt significatives. Els tres fragments seleccionats representen tres moments molt

importants en el procés de construcció del significat de la cooperació per part del personal investigador: la presa de consciència que el context és determinant en la cooperació, el descobriment que la cooperació es troba en la comunicació dels nois i, finalment, l'observació de la responsabilitat en els ulls d'en Quim que denota el procés maduratiu de la cooperació.

Conclusions i discussió

Des d'una perspectiva pedagògica són molts els estudis realitzats sobre l'aprenentatge cooperatiu que mostren que aquesta estratègia didàctica té avantatges en el desenvolupament d'habilitats socials (Johnson & Johnson, 1997; Dyson, 2001, 2010; Pujolàs, 2008, i Velázquez, 2012). Ara bé, en aquest estudi hem volgut anar més enllà de l'aplicació d'estratègies d'aprenentatge cooperatiu o de l'anàlisi de les dades i les variacions al llarg d'una temporada de les habilitats socials, la responsabilitat, l'avaluació i la interdependència positiva.

La categorització de la comunicació que es va produir a l'equip ens va servir de suport per entendre els elements que constitueixen la cooperació i la seva evolució en el temps però el repte de l'estudi era mostrar la cooperació des d'un punt de vista global i complex i com un procés dinàmic, maduratiu i contextual que es construïa a través de la comunicació. L'elecció de la narrativa com a forma de representació de les dades ens ha permès descriure, interpretar i explicar les dades i donar un significat especial a situacions concretes.

Entenem que la cooperació és un procés comunicatiu situat en un context determinat i per aquest motiu cal descriure sempre l'entorn en què hi esdevé. El procés cooperatiu d'un equip de nois canvia constantment, a vegades avança i tot d'una retrocedeix en funció de les situacions viscudes però sempre va madurant tan individualment com col·lectivament al llarg del temps. Anímem a realitzar futures investigacions de la cooperació des d'una orientació etnogràfica que permetin exposar nivells de cooperació diferents segons les edats dels participants o segons les categories competitives en què participen.

Conflicte d'interessos

Els autors declaren no tenir cap conflicte d'interessos.

Referències

- Balagué, N., & Torrents, C. (2005). La interacción atleta-entrenador desde la perspectiva de los sistemas dinámicos complejos. *Red: Revista de Entrenamiento Deportivo*, 19(3), 19-24.
- Bolívar, A. (2002). ¿De nobisipsissilemus?: Epistemología de la investigación biográfico-narrativa en educación. *REDIE: Revista Electrónica De Investigación Educativa*, 4(1), 1-26.
- Bruner, J. S. (1988). *Realidad mental y mundos posibles: Los actos de la imaginación que dan sentido a la experiencia*. Barcelona: Gedisa.
- Coll, C., & Onrubia, J. (2001). Estrategias discursivas y recursos semióticos en la construcción de sistemas de significados compartidos entre profesor y alumnos. *Investigación en la Escuela*, 45, 21-32.
- Cubero, R. (2005). *Perspectivas constructivistas: La intersección entre el significado, la interacción y el discurso* (1a ed.) Barcelona: Graó.
- Cubero, R., Cubero, M., Santamaría, A., Saavedra, J., & Yossef, J. J. (2007). Aprendizaje y psicología histórico-cultural: Aportaciones de una perspectiva social del aula. *Investigación en la Escuela*, 62, 5-16.
- Delval, J. (1997). Tesis sobre el constructivismo. A J. M. Rodrigo & J. Arny (Eds.). *La construcción del conocimiento escolar* (1a ed., pàg. 15-33). Barcelona: Paidós.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2012). Introducción general. La investigación cualitativa como disciplina y como práctica. A N. K. Denzini & S. Lincoln (Eds.), *Manual de investigación cualitativa. El campo de la investigación cualitativa* (pàg. 43-101). Barcelona: Gedisa.
- Dyson, B. (2001). Cooperative learning in an elementary physical education program. *Journal of Teaching in Physical Education*, 20(3), 264-281.
- Dyson, B. P., Linehan, N. R., & Hastie, P. A. (2010). The ecology of cooperative learning in elementary physical education classes. *Journal of Teaching in Physical Education*, 29(2), 113-130.
- Edwards, D., & Mercer, N. (1987). *El Conocimiento compartido: el desarrollo de la comprensión en el aula*. Barcelona: Paidós.
- Fraile, A. (2004). *El deporte escolar en el siglo XXI: Análisis y debate desde una perspectiva europea*. Barcelona: Graó.
- García, A., Olmedilla, A., Morilla, M., Rivas, C., García, E. M., & Ortega, E. (2006). Un nuevo modelo de cooperación deportiva y su evaluación mediante un cuestionario. *Psicothema*, 18(3), 425-432.
- García, A., & Vicens, P. (1994). La psicología del equipo deportivo. Cooperación y rendimiento. *Revista De Psicología Del Deporte*, (6), 79-89.
- García, A., & Vicens, P. (1995). Cooperación y rendimiento en un equipo deportivo. *Psicothema*, 7(1), 5-19.
- González, I., Sánchez, D., Amado, D., Pulido, J. J., López, J. M. & Leo, F. M. (2013). Análisis de la cohesión, la eficacia colectiva y el rendimiento en equipos femeninos de fútbol. *Apunts. Educació Física i Esports* (114), 65-71. doi:10.5672/apunts.2014-0983.cat. (2013/4).114.07
- Graça, A., & Mesquita, I. (2006). La actividad del entrenador desde una perspectiva didáctica. *Revista Española De Educación Física y Deportes*, 4, 57-72.
- Johnson, R. T., & Johnson, D. W. (1997). Una visió global de l'aprenentatge cooperatiu. *Suports: Revista Catalana d'Educació Especial i Atenció a La Diversitat*, 1(1), 54-64.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Holubec, E. J. (1999). *El aprendizaje cooperativo en el aula*. Buenos Aires: Paidós.
- Kagan, S. (1992). *Cooperative learning*. San Juan Capistrano, Ca.: Kagan Cooperative Learning.
- Markula, P., & Denison, J. (2005). Sport and personal narrative. Dins D. L. Andrews, D. S. Mason & M. L. Silk (Eds.), *Qualitative methods in sport studies* (pàg. 165-184). Oxford: Berg.
- Martens, R. (2002). *El entrenador de éxito*. Barcelona: Paidotribo.
- Mora, À., Sousa, C., & Cruz, J. (2014). El clima motivacional, l'autoestima i l'ansietat en jugadors joves d'un club de basquetbol.

- Apunts. Educació Física i Esports* (117), 43-50. doi:10.5672/apunts.2014-0983.cat.(2014/3).117.04
- Olmedilla, A., Ortega, E., Almeida, P., Lameiras, J., Villalonga, T., Sousa, ... García, A. (2011). Cohesión y cooperación en equipos deportivos. *Anales De Psicología*, 27(1), 232-238.
- Parlebas, P. (2001). *Léxico de praxiología motriz*. Barcelona: Paidotribo.
- Pérez, V., Fuentes, J., & Devis, J. (2011). El análisis narrativo en la educación física y el deporte. *Movimiento*, 17(4), 11-42.
- Pujolàs, P. (2008). *El aprendizaje cooperativo: 9 ideas clave*. Barcelona: Graó.
- Pujolàs, P., & Lago, J. R. (2011). *El programa CA / AC (cooperar per aprendre / aprendre a cooperar) per ensenyar a aprendre en equip*. Document no publicat.
- Richardson, L. (2000). Writing: A method of inquiry. Dins N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2a ed., pàg. 923-948). Thousands Oaks, California: Sage.
- Richardson, L. (2001). Getting personal: Writing-stories. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 14(1), 33-38. doi:10.1080/09518390010007647
- Rincón, del, D., Arnal, J., Latorre, A., & Sans, A. (1995). *Técnicas de investigación en ciencias sociales*. Madrid: Dykinson.
- Ruiz, J. I. (2007). *Metodología de la investigación cualitativa* (4a ed.). Bilbao: Universidad de Deusto.
- Sennet, R. (2012). *Juntos: rituales, placeres y política de la cooperación*. Barcelona: Anagrama.
- Velázquez, C. (2012). Comprendiendo y aplicando el aprendizaje cooperativo en educación física. *Revista Española de Educación Física y Deportes*, 400, 11-36.
- Vygotski (2000). *El desarrollo de los procesos psicológicos superiores*. Barcelona: Crítica.